

Даллолик

05:00 / 17.02.2017 8144

Таърифи: Даллолик лафзи кўпинча ким ошди савдосида ишлатилади. Моликийлардан бўлган Абяний “Даллолик масалалари” сарлавҳаси остида кўп гапларни айтган. Шунингдек, баъзи фуқоҳолар ким ошди савдосини даллолик савдоси деб ҳам номлашган. Лисонул араб номли луғат китобида даллолик (رأسُ الْمَسْجَلِ) аслида форсча сўз бўлиб, кейинчалик арабийлашиб кетганлиги айтилади. Даллол деб даладан келган одамнинг молини сотиб беришга вакил бўлган ўтроқ кишига айтилади. У даладан келган кишининг фойдаси учун савдо қилиб беради.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг “Ўтроқ четдан келган киши учун савдо қилмайди”, деган ҳадиси шарифларининг тафсирида, бундан мурод даллолик эмас, дейилган. (Саҳиҳи Бухорий 3/94, Фатҳул Борий 4/373).

Яъни, бу ҳадисдан даллолик ҳаром экани келиб чиқмайди. Балки бунда ўтроқ киши четдан келган кишининг нарсасини сотмаслиги назарда тутилади.

“Даллолик ишни муҳофаза қилиб юргизишдир. Савдода сотувчи ва олувчининг ўртасига тушиб, савдони юргизиб юборадиган кишига даллол дейилади. Даллолик сотишда ҳам, олишда ҳам бўлиши мумкин”. (Лисонул араб 4/380).

Мўъжам ал-Васит китобида даллолик ҳунарини ҳам ва унга олинадиган ҳақни ҳам даллолик деб айтилган”. (Мўъжам ал-Васит 1/294).

Мен у кишидан: Агар даллолга савдо молини сотса, бир дирҳам, сотмаса, ярим дирҳам ваъда қилинса, буни жоиз деб биласизми?”, деб сўрадим. Менга:

“Агар муддатни белгилаб қўйса, бу жоиздир”, дедилар. (Абянийнинг “Даллолик масалалари” китоби 49-саҳифа).

Гўё ушбу даллолик жуола ва ижарадан таркиб топган бир амалиётга ўхшаб қолди. Бунда ижарага ярим дирҳам ва жуолага ярим дирҳам ҳақ

берилмоқда. Савдони амалга оширишдаги ҳаракатига ижара ҳақи берилса, агар савдо амалга ошса унга жуола ҳақини берган бўлади. Ушбу кўринишда муддатнинг аниқлиги ва савдо бўлиши зарурийдир. Хусусан, бу амалиётда ижаранинг кўриниши мавжуд бўлганлигидан, муддатни аниқ қилиб белгиламаса дуруст бўлмайди.

Агар даллолга савдо молини бугун сотсанг бир дирҳам, эртага сотсанг ярим дирҳам деса:

Бу жуола ҳукмларига кўра баъзан жоиз бўлади. Буни ижарага ўхшатиб, жоиз деган фуқоҳолар ҳам бор. Агар ушбу кийимни бугун тикиб берсанг, бир дирҳам, эртага тикиб берсанг, ярим дирҳам деса, имом Аҳмаддан бу хусусда икки хил ривоят мавжуд.

1. Бу дуруст эмас. Тикувчига ажр мисл берилади. Ушбу сўз имом Молик, Саврий, Шофеъий, Исҳоқ ва Абу Саврларнинг мазҳабларидир.

2. Дуруст бўлади. Бу Ҳорис ал-Уклий, Абу Юсуф ва Муҳаммадларнинг қарашларидир. Чунки, бунда ҳар бир амалга алоҳида, маълум ҳақ айтилмоқда. Ҳар бир челагига биттадан хурмо дейиш дуруст бўлганидек, бу ҳам дурустдир. (ал-Муғний. Ибн Қудома 6/87...).

Агар даллолга савдо молини сот, ушбу дирҳамдан зиёдаси сенга деса:

Имом Молик бунга рухсат бермаганлар. Имом Аҳмад, имом Бухорий, Ибн Аббос, Исҳоқ, Ибн Сирин, Ибн Қудома ва Ибн Қайюмлар эса буни дуруст деганлар.

(Саҳиҳ Бухорий 3/120, Мусанниф Абдураззоқ 8/234, ал-Мунтақо лил-бажи 5/112, ал-Муғний Ибн Қудома 6/71...).